

# Biografie Instituut

Jaarverslag Biografie Instituut 2019

**Postadres** Biografie Instituut  
Faculteit der Letteren  
Postbus 716  
9700 AS Groningen

**Bezoekadres** Oude Boteringestraat 32  
9712 GJ Groningen

**Telefoon** 050 363 5816/9069

[www.biografieinstituut.nl](http://www.biografieinstituut.nl)  
[www.rug.nl/biografieinstituut](http://www.rug.nl/biografieinstituut)

[Biografie.Instituut@rug.nl](mailto:Biografie.Instituut@rug.nl)



Jaarverslag 2019



Biografie  
Instituut



rijksuniversiteit  
groningen





Jaarverslag Biografie Instituut  
Rijksuniversiteit Groningen  
2019

GRONINGEN UNIVERSITY PRESS





# Inhoudsopgave

<b>Inleiding</b>	6
<b>Biografie Instituut</b>	
1.1 Medewerkers	7
1.2 Promovendi	7
1.3 Financiën	8
1.4 Subsidies	9
1.5 Website en nieuwsbrief	9
1.6 Biography Studies	9
<b>Projecten</b>	
2.1 Promotieprojecten	11
2.2 Afgeronde promotieprojecten	20
2.3 Digitaliseringsprojecten	33
2.4 Publicaties	34
Wetenschappelijke publicaties	34
Vakpublicaties	35
Lezingen en wetenschappelijke activiteiten	37
<b>Onderwijs en samenwerkingsverbanden</b>	
3.1 Onderwijs	42
3.2 Biografisch Portaal	42
3.3. Fries Biografie Instituut	42

## **Inleiding**

Sinds de oprichting in 2004 is de doelstelling van het Biografie Instituut tweeledig. Het biedt enerzijds een infrastructuur en inhoudelijke ondersteuning aan academici die biografisch onderzoek doen. Anderzijds stimuleert en ontwikkelt het theorievorming rond de biografie als wetenschappelijk genre. Met de instelling van een bijzondere leerstoel Geschiedenis en Theorie van de Biografie op 1 maart 2007, die op 1 maart 2012 werd omgezet in een gewone leerstoel, kreeg het Biografie Instituut de mogelijkheid om PhD-studenten te laten promoveren op een biografisch onderzoek. Van die mogelijkheid werd gretig gebruik gemaakt: tot nu toe werden 20 proefschriften voltooid – merendeels biografieën. Elk van deze biografieën werd tevens in een handelseditie bij een publieksuitgeverij gepubliceerd.

Ook in de toekomst zal het Biografie Instituut deze hoge productie voortzetten. Hans Renders, hoogleraar Geschiedenis en Theorie van de Biografie, begeleidt momenteel één AiO en tien buitenpromovendi. Al deze onderzoeksprojecten maken deel uit van het Instituut voor Cultuurhistorisch Onderzoek Groningen, en worden deels door een derde geldstroom gefinancierd. Het onderzoek naar het genre Biografie in Groningen kenmerkt zich niet alleen door een sterke theoretische inbedding, maar ook door een multidisciplinair karakter. Artikelen in peer reviewed tijdschriften en de bij uitgeverij Brill verschijnende reeks Biography Studies getuigen ervan. Naast het reguliere onderwijs bij de afdeling geschiedenis, begeleidt het Biografie Instiuit ook bachelor-, master- en PhD-studenten die zich willen verdiepen in de geschiedenis en theorie van de biografie. Dit gebeurt door het verzorgen van een mastercollege met het thema Biografie en Geschiedenis, maar ook door het begeleiden van bachelor- en masterscripties. Studenten leren onder meer over de stand van zaken in het hedendaagse biografische onderzoek. Ook masterstudenten die geen biografie schrijven volgen dit college met grote belangstelling.

## **1.1 Medewerkers**

- Prof.dr. J.W. Renders, directeur, heeft de dagelijkse leiding van het instituut.
- I.L. Hengeveld, coördinator, is belast met de coördinatie van het instituut.

## **1.2 Promovendi**

Het Biografie Instituut begeleidde in het jaar 2019 in totaal tien promovendi. Een van deze promovendi is medewerker van het instituut.

- David Veltman schrijft de biografie van Felix de Boeck; begeleidingscommissie: prof.dr. J.W. Renders, prof.dr. J. Tollebeek, drs. S.A.J. van Faassen en S. Servellón MA.

## **Buitenpromovendi**

- Roelie Zwikker schrijft de biografie van Vincent Willem van Gogh; begeleidingscommissie: prof.dr. J.W. Renders en dr. Peter de Ruiter.
- Gerben Wynia schrijft de biografie van C.O. Jellema; begeleidingscommissie: prof.dr. G.J. Dorleijn en prof.dr. J.W. Renders.
- Co Strootman schrijft de biografie van P.J. Bouman; begeleidingscommissie: prof.dr. K. van Berkel en prof.dr. J.W. Renders.
- Chris Gevers schrijft de biografie van Petrus Tammens; begeleidingscommissie: prof.dr. J.W. Renders en prof.dr. D.F.J. Bosscher.
- Coen Brummer schrijft de biografie van Samuel van Houten; begeleidingscommissie: prof.dr. J.W. Renders en prof.dr. G. Voerman.
- Jacqueline van Paaschen schrijft de biografie van Marie Tak van Poortvliet; begeleidingscommissie: prof.dr. J.W. Renders en dr. Peter de Ruiter.
- Antoon Ott schrijft de biografie van Nanne Ottema; begeleidingscommissie: prof.dr. J.W. Renders en prof.dr. G. Jensma.
- John A. Farrell schrijft de biografie van Edward Kennedy;



begeleidingscommissie: prof.dr. J.W. Renders en prof.dr. Doeko Bosscher.

- Jelle Horjus schrijft de biografie van Jannes Reiling;  
begeleidingscommissie: prof.dr. J.W. Renders en prof.dr. Yme Kuiper.
- Hans van der Jagt schrijft de biografie van Alexander Idenburg;  
begeleidingscommissie: prof.dr. G. Harinck (VU) en prof.dr. J.W. Renders.

### **Extern onderzoeker**

- Dr. J.F. Meijer schrijft de biografie van Paul Rijkens.



Op 5 december bracht Jonne Harmsma, in 2018 gepromoveerd aan het Biografie Instituut op een biografie van premier Jelle Zylstra, met een aantal andere premiersbiografen een bezoek aan Mark Rutte.

### **1.3 Financiën**

Het Biografie Instituut wordt bij besluit van het faculteitsbestuur binnen de RUG financieel projectmatig behandeld. Dat wil zeggen: externe financiële

middelen worden geworven ten behoeve van de bekostiging van congressen, symposia en congresbundels. Het bestaan van het instituut zelf werd, behalve door het Instituut voor Cultuurwetenschappelijk Onderzoek Groningen mede ondersteund door Stichting Democratie en Media.

Andere projecten werden financieel gesteund door de volgende subsidiegevers.

#### **1.4 Subsidies**

Onderzoekschool RUG, Stichting Felix De Boeck (biografie Felix de Boeck);

Stichting Democratie en Media (SDM), Fonds 21 (voorheen SNS Reaal Fonds), Gemeente Rotterdam, NOS, NPO, RUG/ Faculteit der Letteren en VARA (biografie André van der Louw);

NWO (biografie C.O. Jellema);

De Nederlandsche Bank en stichting dr. Abraham Kuyperfonds (biografie Jelle Zijlstra).

#### **1.5 Website en Nieuwsbrief**

Het Biografie Instituut heeft een tweetalige website (Nederlands en Engels): [www.rug.nl/BiografieInstituut](http://www.rug.nl/BiografieInstituut), ook bereikbaar via [www.BiografieInstituut.nl](http://www.BiografieInstituut.nl). Op deze site is informatie te vinden over de doelstellingen en het onderzoeksterrein van het instituut, alsmede informatie over lopende projecten en congressen. De site bevat een nieuwsrubriek die doorlopend wordt geactualiseerd.

Op de site staan bovendien door het instituut geëntameerde digitale bestanden. Ook wordt het Nationaal Pseudoniemen Archief (NPA) op de site bijgehouden. Voorts is er een uitgebreide lijst met aan biografie gerelateerde links gemaakt, en kan men via de site contact opnemen met het instituut en zijn medewerkers.

De website van het Biografie Instituut werd al direct vanaf oprichting het meest bezocht van alle onderzoeksites van de Faculteit der Letteren. De website is dit jaar ruim 31.000 keer bezocht.

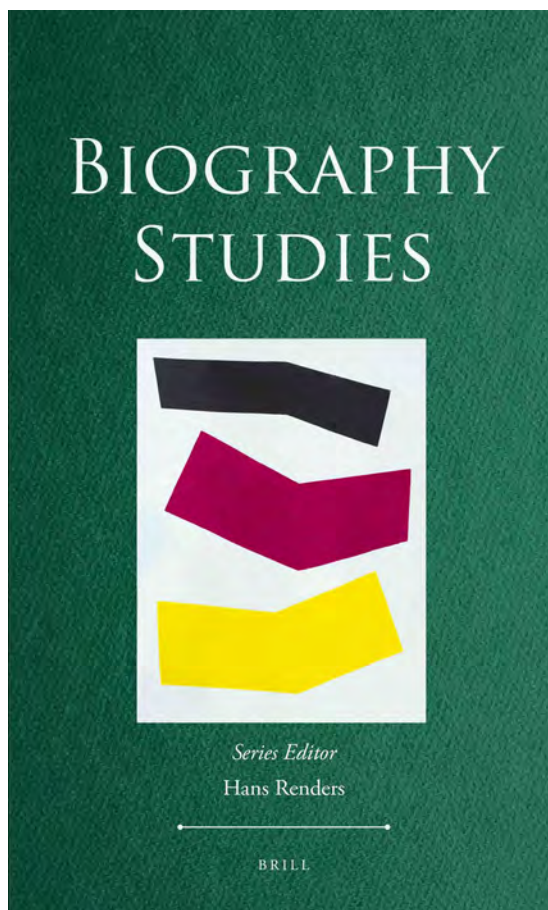
Geïnteresseerden kunnen zich aanmelden om op de hoogte gehouden te worden van activiteiten van het instituut door middel van een nieuwsbrief die per email wordt verspreid. Momenteel wordt de nieuwsbrief aan ruim

800 personen verstuurd. Dit kalenderjaar werden vier digitale nieuwsbrieven verstuurd.

### 1.6 Biography Studies (Brill)

Onder auspiciën van het Biografie Instituut is er een nieuwe serie Biography Studies opgezet, die zal verschijnen bij Brill onder redactie van Hans Renders. In deze serie zullen de volgende bundels verschijnen:

- *Profiles in Power: Personality, Persona, and the U.S. President*, redactie Jelte Olthof en Maarten Zwiers;
- *Different Lives: Global Perspectives on Biography in Public Cultures and Societies*, redactie Hans Renders en David Veltman;
- Arthur Eaton, *History Telling: The Rise and Fall of Psychobiography*.



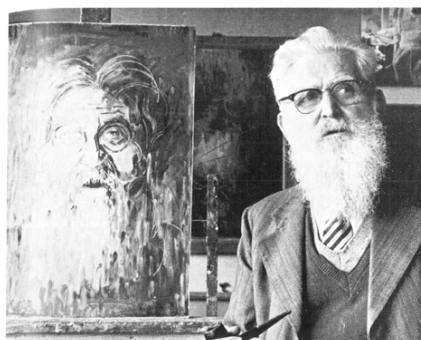
## Projecten

### 2.1 Biografieprojecten

Een van de voornaamste doelstellingen, het begeleiden van biografen, kreeg in 2019 zijn beslag door de begeleiding van onder anderen Coen Brummer (Samuel van Houten), Chris Gevers (Petrus Tammens), Chris Hietland (André van der Louw), Jelle Horjus (Jannes Reiling), Co Strootman (P.J. Bouman), David Veltman (Felix de Boeck) en Gerben Wynia (C.O. Jellema).

#### *Felix de Boeck*

De kunstenaar Felix de Boeck (1898-1995) woonde en werkte gedurende zijn hele leven op zijn boerderij in Drogenbos, nabij Brussel. Hij wilde graag gezien worden als de schilder die boert om in zijn levensonderhoud te voorzien – en niet als de romantische schilderende boer. Om die reden kon hij



alleen op zondag aan zijn schilderijen werken. In egodocumenten, tijdschriftbijdragen en vraaggesprekken schildert hij zich af als de eenling, die zich niet rekende tot een bepaalde groep of kunststroming, en die zijn werk het liefst tentoongesteld wilde zien in solo-exposities.

De Boecks werk ontwikkelde zich gedurende zijn hele leven in de richting van een grotere abstractie. In het begin van zijn artistieke carrière was hij nog vooral beïnvloed door stromingen als het fauvisme, kubisme en futurisme. Maar in dit vroege werk is ook een religieuze inslag en belangstelling voor de natuur terug te vinden. Hij koos dus niet alleen voor een fysieke afstand van de grote kunstcentra van zijn tijd, zoals Parijs of Antwerpen. Ook inhoudelijk probeerde hij een nieuwe invulling te geven aan het modernistische kunstklimaat van zijn tijd, dat het ‘natuurlijke’ in de kunst of de religieuze beleving steeds meer begon af te wijzen.

In de biografie zal het spanningsveld aan bod komen die De Boecks keuze voor het boerenleven teweeg bracht in het cultureel-maatschappelijk debat van zijn tijd. Hoe mengde hij zich in discussies over het

modernistische kunstenaarschap? Hoe waren de verschrikkingen van de Eerste en Tweede Wereldoorlog van invloed op zijn ideeën over het kunstenaarschap? Welke positie nam De Boeck in in de groep rond de kunsttijdschriften *7 Arts* en *Het Overzicht*? En hoe verging het hem tijdens zijn zelfverkozen retraite na de dood van zijn ouders, broer en kinderen? Hoe heeft dit kluzenaarschap bijgedragen aan de mythevorming rond de persoon van De Boeck?

Het onderzoek is van belang voor de kennis van de geschiedenis van de modernistische kunst in België. Ontwikkelde deze zich vooral vanuit de grote steden, waar vele avant-garde groeperingen voor vernieuwing in de kunst zorgden, of valt er zoiets als een ‘arcadisch modernisme’ in de Belgische 20<sup>e</sup> eeuwse kunst aan te wijzen?

### *P.J. Bouman*

Pieter Jan Bouman (1902-1977) nam op dertigjarige leeftijd een taak op zich: ‘het geestelijk leiding geven in een ontwrichte tijd’. Daartoe schreef hij boeken waarmee hij in de jaren vijftig de bekendste en meest gelezen historicus werd. In Boumans boeken staat de mens met zijn persoonlijke lotgevallen en beleving van de geschiedenis centraal. Zijn *Revolutie der eenzamen* (1953) werd een bestseller met vierendertig drukken en werd in acht talen vertaald. Bouman, vanaf 1946



hoogleraar sociologie in Groningen, was een veel gevraagd spreker en had een uitgebreid netwerk: journalisten, universitaire collega's in binnen- en buitenland, ondernemers, ministers en leden van het Koninklijk Huis.

Historici waren niet blij met het werk van Bouman. Zijn zogeheten ‘vrije boeken’ werden stevig bekritiseerd en verguisd. De publicaties zouden onwetenschappelijk broddelwerk zijn. Bouman vond daarentegen dat zijn ‘vrije’ boeken niet als wetenschappelijk mochten worden beoordeeld maar daarom nog wel voldeden aan de hoogste eisen.

Binnen de sociologie kwam Bouman met zijn cultuursociologische opvattingen eveneens in een lastige positie terecht. Toen hij in Groningen

begon bracht hij voor sociologie zijn eigen handboek mee. Vele generaties sociologiestudenten zijn daarmee opgeleid. Maar toen vanaf het begin van de jaren vijftig de zogeheten ‘moderne’ sociologie ging domineren werden opvattingen, zoals Boumans klassieke cultuursociologische concept, als irrelevant gezien.

Bouman koesterde een wantrouwen tegen de wetenschap en wilde de titel professor liever niet gebruiken. Bij zijn afscheid in 1968 weigerde hij om in toga geportretteerd te worden. Twintig jaar later herstelde de universiteit deze omissie. Het symboliseert de strijd die Bouman vrijwel zijn gehele leven voerde met de wetenschap. In het domein van de wetenschap wilde hij zich niet thuis voelen, het was voor hem de perfecte plek om niet op zijn plaats te zijn. Nog niet eerder is Boumans strijd met de wetenschap en de oorzaak van zijn populariteit in een volledig biografische benadering onderzocht. De biografie laat een vrijwel onbekende Bouman zien: het obsessionele werken aan zijn levensproject en zijn drijfveren daartoe, zijn strijd tegen de wetenschap die hij tegelijkertijd diende. De biografie toont Bouman als de zelfbenoemde cultuurdrager die soms een verkeerde afslag nam, maar vooral succes en faam verwierf.

### *Vincent Willem van Gogh*

Binnen het Van Gogh Museum wordt in eerste instantie uitgebreid onderzoek gedaan naar de kunstenaar Vincent van Gogh en zijn tijdgenoten. Meer specifieke aandacht voor diens in 1978 overleden neef, de oprichter van het Van Gogh Museum, bleef tot nu toe op de achtergrond. De geplande biografie zal inzicht geven in het leven en de loopbaan van deze man, die vastbesloten was de collectie van Vincent en Theo van Gogh in stand te houden en toegankelijk te maken voor het publiek.

Vincent Willem van Gogh werd op 31 januari 1890 in Parijs geboren als zoon van Theo van Gogh (1857-1891) en Jo Bonger (1862-1925). Zij vernoemden hun enig kind naar Theo's broer, de kunstenaar Vincent van Gogh (1853-1890). Na het vroegtijdig overlijden van Theo in 1891 ging de



collectie tekeningen, schilderijen en brieven van Van Gogh, alsmede de werken van tijdgenoten die Vincent en Theo hadden verzameld, over in handen van Jo. Toen zij in 1925 overleed, erfde haar zoon de collectie.

Van Gogh was een veelzijdig en ondernemend persoon. In de periode 1907-1914 studeerde hij werktuigkunde aan de Universiteit van Delft. Nadat hij in januari 1915 trouwde met Josina Wibaut, woonde en werkte hij als ingenieur in Frankrijk, de Verenigde Staten en Japan. Begin 1920 keerde het echtpaar terug naar Nederland. Samen met oud-studiegenoot Ernst Hijmans begon Van Gogh in Amsterdam een organisatie-advies bureau, een van de eerste in Nederland.

Na 1945 richtte Van Gogh zijn aandacht steeds meer op het bestuderen en bekend maken van zijn beroemde oom. Hij vond het belangrijk dat de verzameling ook na zijn overlijden bijeen zou blijven en daarom bracht hij die op initiatief van de staat in 1962 onder in de speciaal daarvoor opgerichte Vincent van Gogh Stichting. Op 3 juni 1973 opende het Rijksmuseum Vincent van Gogh de deuren voor het publiek. Tot kort voor zijn overlijden op 28 januari 1978 was Van Gogh vrijwel dagelijks in het museum te vinden en zette hij zich in voor alles wat met Vincent, Theo en het museum te maken had.

### *C.O. Jellema*

C.O. Jellema (1936-2003) studeerde theologie en Duits, en doceerde Duitse literatuur aan de Rijksuniversiteit Groningen. Hij was een gerespecteerd dichter: zijn werk is vertaald in het Engels, Duits en Frans. Hij nam deel aan Poetry International, zat in literaire jury's en besturen, en recenseerde jarenlang literatuur voor verschillende dagbladen. Daarnaast was hij actief als essayist en vertaler. Bij dit onderzoek staan twee invalshoeken centraal: het spanningsveld rond de autonomie van de literatuur en de rol van de homoseksualiteit in de constructie van Jellema's persoonlijke en poëtische identiteit.



Op het punt van de autonomie zal een aantal samenhangende vragen het onderzoek sturen. Bijvoorbeeld: hoe verliep het moeizaam verkrijgen van



literaire erkenning? Jellema's werk en poëtische opvattingen sloten niet of slechts ten dele aan bij werk en opvattingen van dan beeldbepalende dichters en leidende critici. Daarom is het interessant om na te gaan welke ontwikkeling zijn literaire werk en literatuuropvatting hebben doorgemaakt. Hierbij is aandacht voor het werk van door hem vertaalde Duitse mystici van belang. Vanaf zijn debuut in 1961 is in zijn werk namelijk een religieuze thematiek aanwezig. Wat betekende die aandacht voor deze thematiek in een tijd waarin het ongebruikelijk was religieus-metafysische kwesties aan de orde te stellen?

Homoseksualiteit maakte in de tweede helft van de twintigste eeuw een belangrijke ontwikkeling door van taboe naar maatschappelijke acceptatie. Vragen hierbij zijn: hoe verliep Jellema's aanvaarding van zijn homoseksualiteit? Welke betekenis had de ontmoeting op zesjarige leeftijd met een Duitse soldaat – een vroege inwijding in de homo-erotiek – voor zijn leven en werk? In hoeverre is de erotiek in zijn poëzie homo-erotisch? Hoe verhoudt zich een en ander tot de kenmerken van leven en werk van andere auteurs uit dezelfde periode, waarin homoseksualiteit en homo-emancipatie volop in de belangstelling stonden?

Schrijven was voor Jellema een zoeken naar een identiteit, een bevestiging van eigenwaarde. Tot de factoren die hierbij bepalend zijn geweest behoren onder meer de anderhalf jaar dat hij als jonge jongen moest kuren in verband met tuberculose, de worsteling met zijn homoseksualiteit, de standbewuste opvoeding en zijn afgebroken theologiestudie. De gekozen methodiek maakt het mogelijk deze en andere factoren nader te onderzoeken en boven het particuliere uit te tillen, zodat uitspraken gedaan kunnen worden over het literaire en cultuur-maatschappelijke klimaat waarin Jellema werkte.

### *Petrus Tammens*

Petrus Tammens was 'verreweg de minst geliefde burgemeester van Groningen', schreef stadshistoricus Beno Hofman in zijn boekje over de mannen die de ambtsketen van de stad droegen. Waarschijnlijk was Tammens ook degene die het ambt, dat hij bekleedde van 1943 tot 1945, het minst had geambieerd. Nadat





de bezetter de vooroorlogse burgervader P.W.J.H. Cort van der Linden uit zijn functie onthief, zocht de collaborerende Nationaal-Socialistische Beweging (NSB) lange tijd naar een geschikte opvolger. Meerdere kandidaten vielen af, de meesten omdat zij een andere post aanvaardden. De keuze viel uiteindelijk op de landbouwer Tammens uit Ruigezand. Tot dan toe vervulde hij diverse bestuursfuncties in agrarische organisaties en assisteerde hij als bestuursraad de commissaris der provincie, zijn partijgenoot C.F. Staargaard. Tammens de functie in eerste instantie weigerde. De spoeling aan geschikte kandidaten was voor de NSB echter dun, waarna Tammens toegaf aan de druk die Anton Mussert persoonlijk op hem uitoefende. Begin 1943 vond met veel nationaal-socialistisch machtsvertoon de inhuldiging plaats.

Peter Romijn maakte in *Burgemeesters in oorlogstijd* een onderscheid tussen twee soorten NSB-burgemeesters. De ene groep wilde vooral bewijzen dat ook nationaal-socialisten goede burgervaders konden zijn. Sommigen van hen wisten in hun gemeente een zekere populariteit te verkrijgen. De andere groep bestond uit overtuigde nationaal-socialisten die het publieke ambt aangrepen om een politiek doel te bereiken. Tot deze groep behoorden veelal de haviken. Deze biografie zal aantonen dat Tammens behoorde tot de tweede categorie. Tammens is bovendien een figuur zoals die nog niet eerder in een Nederlandse biografie is bestudeerd: een combinatie van bestuurder, boer en NSB-politicus.

### *Nanne Ottema*

Nanne Ottema, notaris, verzamelaar, kunsthistoricus, publicist, bestuurder, politicus, strijder voor natuur- en cultuurbehoud, museumstichter en filantroop, was voor Friesland en Nederland een belangrijke figuur, vooral op het gebied van roerend en onroerend cultureel erfgoed. Hij bouwde een grote kunstcollectie op (ca. 30.000 objecten), onder meer bestaande uit (Friese) kunst en kunstnijverheid en Aziatica, met een voorliefde voor Chinees porselein. Aan de hand van zijn collectie publiceerde hij in 1943 zijn door kenners over de hele wereld geroemde boek *Chineesche Ceramiek*. Ook bracht hij een grote, kwalitatief



hoogwaardige bibliotheek bijeen. Zijn collectie, deels ondergebracht in het in 1917 door hem opgerichte Keramiekmuseum Princessehof, en zijn vermogen liet hij na aan de Ottema-Kingma Stichting.

Vandaag de dag is Nanne Ottema een onbekende figuur, wiens naam alleen door vakspecialisten wordt herkend en dan vooral in verband met het Keramiekmuseum Princessehof. Wat over Ottema werd geschreven is veelal terug te voeren op een nogal moraliserende, weinig evenwichtige biografie uit 1957 van J.J. Kalma. Los van de vraag of de negatieve teneur in de biografie juist is, valt op dat juist de verdiensten van Ottema naar de achtergrond zijn verdrongen. Ook bleven activiteiten op andere terreinen vrijwel onbenoemd.

In dit nieuwe onderzoek wordt het beeld van Nanne Ottema bijgesteld. Dat gebeurt door te bekijken of de negatieve karakterschets klopt en ook door Ottema's bezigheden te onderzoeken die tot nu toe onderbelicht zijn gebleven. Hij was een veelzijdige en actieve persoonlijkheid, die in een tijdsgewricht waarin de samenleving ingrijpend veranderde, een belangrijk stempel heeft gedrukt op het culturele leven in Friesland tijdens de eerste helft van de twintigste eeuw. Hij was maatschappelijk sterk gedreven om het welzijn van Friesland en Leeuwarden te bevorderen. Wat waren zijn drijfveren hiervoor? Wilde hij op de gebieden die zijn belangstelling hadden inderdaad de wereld verbeteren? Of hoopte hij hiermee aanzien te verwerven?

Ottema had het maatschappelijk gezien weliswaar ver geschopt, maar hij verliet de middelbare school zonder diploma. Op kunstgebied was hij een autodidact. Deze biografie spitst zich toe op de angst van Ottema om als dilettant te worden gezien en wat hij deed om deze beeldvorming te vermijden. Kijkend naar de verzamelactiviteiten van Ottema en zijn vele publicaties, spreekt daaruit een enorme geldingsdrang. Was dat genoeg om te bewijzen dat hij meer was dan een amateur die uit liefhebberij met kunst bezig was?

### *Edward Kennedy*

Edward Moore Kennedy (1932-2009) was the youngest of three brothers who played instrumental roles in the landmark movements for social justice

and the struggle for progressive, active government which transfused American politics in the 20<sup>th</sup> century.

Edward inherited the mission from John and Robert Kennedy, who were murdered within a span of five years in the tumultuous 1960s. In four decades as a U.S. senator, liberal advocate and periodic presidential candidate he advanced the development of a more just and generous state, a characteristic of the Western democracies in the decades that followed World War II.

He contributed to the two great victories for black Americans – the Civil Rights Act of 1964 and the Voting Rights Act of 1965 – which were passed in a time of mourning and tribute to his assassinated brother, President John F. Kennedy. Barely in his thirties, Edward had a meaningful role in the crafting of the immigration act of 1965 – the basis of a color-blind system which still operates today – opening the U.S. to millions of Asians, Latinos and southern Europeans and thus, literally, changing the complexion of his country. He began a lifelong crusade to bring affordable health care to all Americans.



Kennedy is as known for his faults as well as his strengths. His back was broken in the 1964 crash of a small twin-engine plane, in which the pilot and a fellow passenger died. The lingering physical pain of his injuries, and grief from his brothers' deaths, fed a lifelong proclivity for drinking and the womanizing of which he had been taught, by his father and brothers, that Kennedy men were entitled.

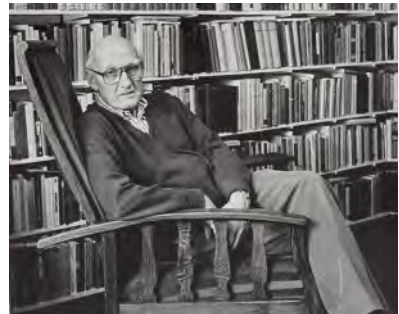
In 1969, after a day of sailing and too much to drink, he drove off a crude wooden bridge on Chappaquiddick island, off the coast of Massachusetts. His car came to rest, upside down, in nine feet of water. His companion that night, a young woman named Mary Jo Kopechne, drowned. He did not notify the authorities until ten hours had passed, the life was gone from the young woman and traces of liquor had faded from his bloodstream. He was convicted of leaving the scene of a harmful accident and sentenced to two months in jail. Given his standing, the jail sentence was suspended. He made a televised explanation and appeal to the

voters of Massachusetts and was reelected by comfortable margins in 1970, 1976, 1982, 1988, 1994, 2000 and 2006.

The guilt he bore from the island, mixing with other griefs, turned Kennedy to a life of frenetic activity, some of which led to the bottom of a glass, a comely companion and a tabloid roasting, and some to his restless, ceaseless pursuit of legislative accomplishment.

### *Jannes Reiling*

De theoloog Jannes Reiling was de belangrijkste kerkleider van de Unie van Baptistengemeenten in de twintigste eeuw. Zijn betekenis ligt in de bijdrage die hij leverde aan de emancipatie van dit kleine protestantse kerkgenootschap. Reiling ging als emancipator echter anders te werk dan Schaepman bij de katholieken, of Kuyper bij



de gereformeerden. In zijn emancipatiedrift wilde Reiling ontzuilen, in plaats van verzuilen. Door een grotere maatschappelijke betrokkenheid, een deelname aan het interkerkelijk leven en een verbreding van de theologische visie, zouden baptisten volgens hem relevanter worden in de samenleving. Hij leidde de baptisten daarom in de richting van de oecumene, de universiteit, de vrouw in het ambt en de acceptatie van homoseksuele gelovigen. Interessant hierbij is dat bij Reiling de ontwikkeling van bewustwording en bevrijding in kerkelijk opzicht gepaard ging met een levensstijl die op onderdelen afwijkend en geëmancipeerd was. Zo werd Reiling in de jaren vijftig de kampeerfilosoof van de anwb en in de jaren zeventig bestuurder in de psychiatrie. De emancipatie die Reiling in zijn kerkgenootschap voor ogen stond, slaagde echter maar ten dele. In 1987 werd hij afgezet als rector van het seminarium, dat hij zelf dertig jaar daarvoor had opgericht.

## *Alexander Idenburg*

Hans van der Jagt schrijft zijn proefschrift over Alexander Idenburg (1861-1935), een Nederlands staatsman die tussen 1900 en 1925 het Nederlandse koloniale beleid vormgaf. Idenburg probeerde een ontwikkelingspolitiek te voeren ten aanzien van de Nederlandse koloniën. Daarbij moest hij ook omgaan met het salafisme, een fundamentalistische stroming binnen de islam. Rond 1900 had Nederland circa 35 miljoen islamitische onderdanen in Oost-Indië. In Nederland was de angst groot dat antiwesterse propaganda via migratie en bedevaart uit de Arabische wereld terechtkwam in de koloniën. Een van Idenburgs plannen was om te pleiten voor een immigratiestop voor Arabische moslims naar Nederlands-Indië.



## 2.2 Afgeronde projecten

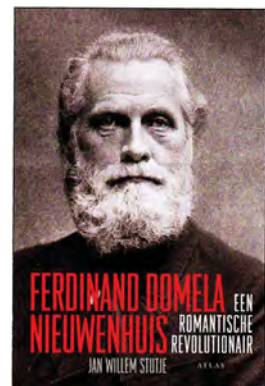


### *J.C. Bloem*

Bart Slijper publiceerde de biografie van Bloem onder de titel *Van alle dingen los. Het leven van J.C. Bloem*, verschenen in mei 2007 bij Uitgeverij De Arbeiderspers. De herdruk verscheen in hetzelfde jaar. Bart Slijper promoveerde op 10 mei 2007.

### *Ferdinand Domela Nieuwenhuis*

Het project over Ferdinand Domela Nieuwenhuis (1846-1919) werd mogelijk gemaakt door een zogenaamde Vidisubsidie van de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO). In mei 2012 is *Ferdinand Domela Nieuwenhuis. Een romantische revolutionair* verschenen bij Uitgeverij Atlas. In 2012 werd deze biografie genomineerd voor de Libris Geschiedenis Prijs en in 2013 voor de Gouden Boekenuil.



### *Henk Feldmeijer*

Johannes Hendrik (Henk) Feldmeijer (1910-1945) was ‘Voorman’ van de Nederlandse SS. Daarmee was hij Heinrich Himmlers belangrijkste troefkaart in bezet Nederland. Feldmeijer radicaliseerde in hoog tempo. In 1939 richtte hij een nieuwe partijmilitie op naar het voorbeeld van de SS: de Mussert-Garde. Na de bezetting van Nederland in 1940 werd Feldmeijer belast met de opbouw van de Nederlandse SS.

Bas Kromhout promoveerde op dit onderzoek op 6 juni 2012. De handelseditie en inmiddels ook de tweede druk zijn verschenen onder de titel *De Voorman. Henk Feldmeijer en de Nederlandse SS* bij Uitgeverij Contact.



### *Gerrit Jan van Heuven Goedhart*

Na een studie rechten in Leiden werd Van Heuven Goedhart redacteur en vanaf 1930 hoofdredacteur van *De Telegraaf*. In 1933 werd hij hoofdredacteur van het *Utrechtsch Nieuwsblad*. Hij raakte betrokken bij het verzet en vanuit die positie kwam hij in contact met de illegale krant *Het Parool*. Van Heuven Goedhart leidde *Het Parool* vanaf 1942 tot hij medio 1944 naar Londen vluchtte, alwaar hij benoemd werd tot minister van Justitie in het kabinet Gerbrandy.

Na de bevrijding werd hij hoofdredacteur van *Het Parool*, op 1 januari 1951 Hoge Commissaris voor de Vluchtelingen van de UNHCR. Jeroen Corduwener promoveerde op dit onderzoek op 28 februari 2011. Op dezelfde dag verscheen de handelseditie onder de titel *Riemen om de kim!*



### *Frederik Christiaan Hendrik Hirschmann*

Hirschmann was exemplarisch officier van het KNIL in een drietal decennia rond 1900.

Jan de Lang promoveerde op dit onderzoek op 14 oktober 2010. De handelseditie is verschenen onder de titel *Dienaar van koloniaal Nederland. Biografie van Frederik Christiaan Hendrik Hirschmann (1870-1935)* bij uitgeverij Bert Bakker in april 2011.



### *Loe de Jong*

Elke publieke discussie over de Tweede Wereldoorlog sinds 1945 was op de een of andere manier verbonden met Loe de Jong. Toen het laatste, dertiende deel van de serie (1988) verscheen, had De Jong vrijwel een halve eeuw lang in het brandpunt gestaan van de collectieve verwerking van het oorlogsverleden. Als geschiedschrijver, publieke persoon bekend van krant, radio, film en tv en als directeur van het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie (RIOD) wist hij een stempel te drukken op de collectieve beeldvorming over de Tweede Wereldoorlog.

Deze studie, waarop Smits op 24 april 2014 promoveerde, is van betekenis voor de geschiedenis van de opinievorming en de maatschappelijke werking van de journalistiek in de tweede helft van de twintigste eeuw in Nederland. Deze bij Boom uitgegeven biografie is genomineerd voor de Boerhaave Biografie Prijs 2015 van de Koninklijke Hollandse Maatschappij der Wetenschappen.





### *Helene Kröller-Müller*

Tussen 1907 en 1938 stelde Helene Kröller-Müller een verzameling moderne beeldende kunst samen die op dat moment in West-Europa haar weerga nauwelijks kende. In eerste instantie verzamelde zij vanuit persoonlijke interesse, welke werd aangewakkerd door de kunstpedagoog H.P. Bremmer. Maar al snel, in 1911, ontstond bij haar het idee om voor de verzameling een museum te laten bouwen.

Eva Rovers promoveerde op dit onderzoek op 15 november 2010. De handelseditie *De eeuwigheid verzameld. Helene Kröller-Müller 1869-1939* is verschenen bij uitgeverij Bert Bakker. In 2012 won Rovers met dit proefschrift de Erik Hazelhoff Roelfzema Biografieprijs en de Jan van Gelderprijs in 2011.



### *Alice Nahon*

Behalve Guido Gezelle verkocht geen enkele Vlaamse dichter meer bundels dan Alice Nahon (1896-1933). Haar poëzie werd ook enthousiast onthaald door de literaire kritiek in Vlaanderen en Nederland. Toch wordt haar werk nu afgedaan als sentimenteel gerijmel of 'Gartenlaube-poëzie'. Manu van der Aa schreef haar biografie. Dit onderzoek resulteerde in een promotie op 27 oktober 2008 en werd uitgegeven onder de titel '*Ik heb de liefde liefgehad*'. *Het leven van Alice Nahon*, uitgeverij Lannoo, Tielt 2008.



### *Radio Oranje*

Toen de Tweede Wereldoorlog uitbrak werd radio beschouwd als een volwaardig wapen, net zo belangrijk als de landmacht, de luchtmacht of de vloot. Beroemdheden als de schrijver Thomas Mann en de antropoloog Claude Lévi-Strauss leenden hun stem aan de geallieerde zaak. Voor de Nederlandstalige radio vochten de schrijvers A. den Doolaard en Herman de Man en de journalisten Loe de Jong en Henk van den Broek op hun



manier voor een geallieerde overwinning. Als regeringsomroep had Radio Oranje een gezag dat andere Nederlandstalige radiostations zoals de Nederlandse afdeling van de BBC of het WRUL-station uit Boston ontbeerden.

Sinke promoveerde op 20 april 2009 op dit onderzoek *Verzet vanuit de verte. De behoedzame koers van Radio Oranje*, de handelseditie verscheen bij uitgeverij Augustus.



### *Willem Schermerhorn*

Op 31-jarige werd Willem Schermerhorn hoogleraar aan de Technische Hogeschool te Delft; als pionier van de luchtkartering zou hij internationale erkenning vinden. Aan het einde van de jaren dertig raakte hij zijdelings bij de politiek betrokken, toen hij voorzitter werd van Eenheid door Democratie. Vanwege dit voorzitterschap werd hij in het gijzelaarskamp in Sint Michielsgestel opgesloten. Hier werd Schermerhorn leider van de gijzelaars; onder hen ontstond het idee dat hij de geschikte figuur zou zijn om als premier inhoud aan de politieke vernieuwing na de bevrijding te geven. *De man die de put in sprong. Willem Schermerhorn 1894-1977* verscheen in 2014 bij uitgeverij Boom.



### *Jan Wier*

De arts Jan Wier staat bekend als eerste serieuze tegenstander van de heksenvervolging. De heksenprocessen achtte hij onrechtmatig omdat ze over nietbestaande misdrijven gingen en omdat verdachten gefolterd werden.

Jan Wier geldt als een grondlegger van de moderne psychiatrie. Vera Hoorens promoveerde op 6 juni 2011. *Een ketterse arts voor de heksen. Jan Wier (1515-1588)* verscheen bij uitgeverij Bert Bakker.



## Denken over biografie

Welke theoretisch-kritische benaderingen hebben in de twintigste eeuw het internationale denken over biografie vormgegeven en wat heeft dat voor gevolgen gehad voor de interpretatie van de biografie als vorm van geschiedschrijving? Deze vraag stond centraal in het promotieonderzoek *Van kroon tot bastaard. Biografie en het individuele perspectief in de geschiedschrijving*.

In de twintigste eeuw is de biografie bij uitstek een in kritisch opzicht veronachtzaamde vorm van historiografisch onderzoek geweest. Tegen de biografie als een methode behorend tot de geschiedschrijving zijn diverse bezwaren aangedragen. Omdat de biografie zich richt op één individu zou er van volwaardige geschiedschrijving geen sprake kunnen zijn. Verder zouden biografen de biografie buiten de geschiedwetenschap hebben geplaatst door al te gretige toepassing van ‘literaire’ verhaaltechnieken en het ontbreken van duidelijke onderzoekscriteria, waardoor biografen geen aansluiting vinden bij nieuwe inzichten in het academisch onderzoek. Deze studie biedt een overzicht van de academische visies op biografie die in de twintigste eeuw ontwikkeld zijn. Binne de Haan promoveerde op dit onderzoek op 28 mei 2015. Zijn proefschrift *Van kroon tot bastaard. Biografie en het individuele perspectief in de geschiedschrijving* (Groningen University Press) is verkrijgbaar via de website van het Biografie Instituut.



## Anton Kröller

De naam van Anton Kröller was bij een groot publiek alleen nog bekend vanwege zijn echtgenote Helene Kröller-Müller, die met het geld van haar man een wereldberoemde kunstverzameling opbouwde. Toch was deze Rotterdamse ondernemer in de eerste helft van de twintigste eeuw een van de rijkste, machtigste en meest omstreden mensen van Nederland. Voor de Eerste Wereldoorlog was Kröller een succesvol zakenman, tijdens de oorlog bepaalde hij met een kleine groep zakenlieden voor een groot deel de



buitenlandse en economische politiek van Nederland. In deze oorlogsjaren verwierf hij zich de bijnaam 'De ongekroonde koning van Nederland'.

Die reputatie bleef hij in de jaren twintig waarmaken, met het wereldomspannend bedrijf Müller & Co, een groot aantal commissariaten, betrokkenheid bij het ontstaan van Hoogovens en KLM, het kilometers ver strekkend landgoed De Hoge Veluwe en de internationaal opzienbarende kunstcollectie van zijn vrouw.

Op 2 juni 2015 promoveerde Ariëtte Dekker op de biografie *Leven op krediet. Anton Kröller (1862-1941)*. De handelseditie is verschenen bij uitgeverij Prometheus/Bert Bakker.

### *Franklin Delano Roosevelt*

Although many biographies have been written about Franklin Delano Roosevelt (1882-1945), they have largely ignored or dismissed his command of all U.S. Armed Forces throughout the Second World War.

Since the role of Commander in Chief in peace and war is one of the essential tasks of a U.S. President and since that role has been



exercised with both success and failure over the past seventy years of American global hegemony since his death, this dearth is a surprising gap in our biographical understanding and knowledge. Was America's military victory in World War II only attributable to its generals and admirals. Was Churchill really the architect and strategic mastermind behind the Allied winning of the war – as Churchill painted his own performance in his great six-volume memoir, *The Second World War*, which helped win him the Nobel Prize for Literature after the war?

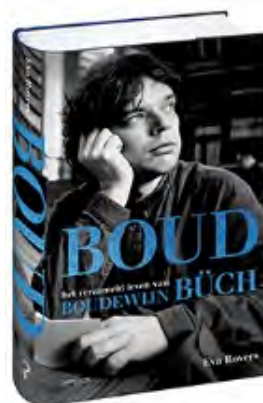
Clearly, the death of Franklin Roosevelt from a cerebral hemorrhage on April 12, 1945, several weeks before the fall of Adolf Hitler, was a calamity for his biography as the dominant military leader of the western Allies, for the President had fully intended to write his war memoirs, and

had already begun assembling the materials. He had, after all, rallied his country after defeat at Pearl Harbor on December 7, 1941, and had been the ultimate figure responsible for turning that misfortune into military victory – victory that then permitted the United States to become the world's foremost postwar superpower, for good and ill.

On 28 April 2016, Hamilton defended his thesis *Commander in Chief. FDR's battle with Churchill, 1943*. The trade edition was published by Houghton Mifflin Harcourt. The board of the Nicolaas Mulerius Fund has awarded the annual Wierenga-Rengerink prize to Nigel Hamilton for his dissertation.

### *Boudewijn Büch*

Na het overlijden van Boudewijn Büch in 2002 is in talloze boeken, krantenartikelen, opiniestukken en televisieprogramma's geprobeerd het leven van deze markante persoonlijkheid te vangen. Bibliofiel Boudewijn, dichter Boudewijn, verzamelaar Boudewijn, Boudewijn de Wassenaarse jongen, de Goethe-adept, Boudewijn de gevallen communist, de heteroseksuele homo, de vriend van... Verreweg de meeste aandacht ging uit naar Boudewijn Büch de mystificator, de man die aan de werkelijkheid niet genoeg had en daarom nog een parallel universum schiep.



Na zijn dood was er echter nauwelijks aandacht voor de rol die Büch de voorgaande twee decennia had gespeeld binnen de culturele wereld. Door het literaire establishment werd hij weggezet als straatschoffie dat ook eens een boek had gelezen, maar in retrospectief blijkt hij exemplarisch te zijn voor de veranderende smaakopvatting in de laatste kwart van de twintigste eeuw. Op aanstekelijke wijze liet Büch zien dat een mens geen stoffige professor hoeft te zijn om van geschiedenis of poëzie te houden. Hij was een culturele alleseter, die zijn loopbaan als dichter begon en als televisiepersoonlijkheid eindigde. In de tussenliggende jaren werkte hij met evenveel geestdrift aan columns voor *Playboy* en *Nieuwe Revue* als aan artikelen over Rimbaud voor *NRC Handelsblad*. Hij beschreef de wereldliteratuur in het literaire tijdschrift *Maatstaf* om vervolgens in het

VARA-programma *Büchs boeken* de nieuwste publicaties door de studio te smijten als deze hem niet bevielen. *BOUD* verscheen op 13 november 2016 bij uitgeverij Prometheus.

### *Piet Mondriaan*

Mondrian grew up in a religious family in Amersfoort and Winterswijk; his arch-Calvinist father, a schoolmaster, espoused views that eventually became seminal to America's Religious Right. He moved to Amsterdam to study at the Rijksacademie and, although purportedly a traditional academic painter, showed his independence and intensity from the start. He soon became a pioneering modernist, breaking the boundaries of color and composition. In 1912, he moved to Paris, where he painted his own version of Cubism. During the First World War, back in the Netherlands, he began to paint more abstractly, became friendly with the artists who developed De Stijl, and became a serious ballroom dancer. In 1919, Mondrian returned to Paris, never again to go back to the Netherlands.



Who was this unique individual who seemed to live only to paint and write in order to promulgate pure abstraction as the salvation for humankind? This detailed overview of the years from Mondrian's birth until the artist's return to Paris after the first world war will explore the human relationships, including a broken engagement to marry, and shed new light on his everyday life. It also pays a new level of attention to Mondrian's writing, his artwork, and the personal philosophy he developed and then applied to an exceptional extent to every aspect of his existence.

Many books about Piet Mondrian have been published since the artist's death in 1944. Yet there is still a lacuna. Weber's dissertation, thoroughly researched through letters, interviews, and the archives about Mondrian in various countries, deliberately avoids a single doctrine or opinion but, rather, provides copious new insights at the same time that it acknowledges the mysteries Mondrian carefully guarded.

On 20 September 2018, Nick Weber defended his thesis *Piet Mondrian's early Years: The winding path to straight abstraction*.

## *Jelle Zijlstra*

Jelle Zijlstra (1918-2001) was tijdens zijn carrière minister van Economische Zaken en Financiën, senator, premier en werd uiteindelijk president van De Nederlandsche Bank. Ondanks het feit dat Zijlstra tussen 1952 en 1967 ruim vijftien jaar actief was in het politieke speelveld, zag de Friese econoom zichzelf nooit als politicus. Voor Zijlstra was de wetenschappelijke wereld van de Vrije Universiteit het ‘verloren paradijs’ en pas als president van De Nederlandsche Bank was Zijlstra naar eigen zeggen op zijn plek. In zijn autobiografie gaf Zijlstra aan dat de verklaring hiervoor was dat hij *homo economicus* was en geen *homo politicus*.



Zijlstra distantieerde zich als econoom van de Haagse politiek en prefereerde met een zakelijke stijl consensus en de lange termijn boven ‘vrome riedels’ en idealisme. Zowel landelijk als binnen de partijpolitiek stond Zijlstra voor een pragmatische koers, wat hem populariteit maar ook verzet opleverde. Zijlstra nam een prominente plaats in binnen de zich moderniserende ARP en in een veranderend politiek landschap, waar wederopbouw en regeren op brede basis langzaam van het toneel verdwenen.

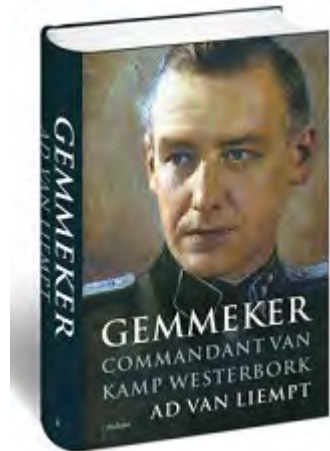
Dit onderzoek richt zich op het leven en werk van Jelle Zijlstra, waarbij de nadruk zal liggen op de vragen: Welke invloed hadden crisis en oorlogsjaren op de ontwikkeling van Zijlstra als persoon, politicus en econoom? En wat was de rol van Zijlstra binnen de antirevolutionaire en Haagse politiek? Het onderzoek draagt bij aan de politieke geschiedschrijving van het naoorlogse Nederland tussen wederopbouw, maakbaarheid en begrotingspolitiek.

Harmsma verdedigde zijn proefschrift *Jelle zal wel zien. Jelle Zijlstra, een eigenzinnig leven tussen politiek en economie* op 29 november 2018. De handelseditie verscheen bij Prometheus.



### *Albert Gemmeker*

Hij zorgde dat de deportatie van 80.000 joden rimpelloos verliep, hij werd na de oorlog in Nederland veroordeeld tot tien jaar gevangenisstraf, zat er zes van uit en leefde vanaf 1951 als vrij man in zijn geboortestad Düsseldorf. Albert Konrad Gemmeker, de commandant van het doorgangskamp voor joden in Westerbork, had zijn milde straf te danken aan het feit dat hij volhield niet geweten te hebben wat er met de joden in de kampen zou gebeuren. En ook aan de indruk die hij als kampcommandant maakte: hij sloeg de gevangenen niet, hij schold ze niet uit, hij gedroeg zich correct.



Onderzoeker Ad van Liempt ontdekte dat die correcte indruk betwistbaar is. Hij was koud en meedogenloos, gehoorzaamde zijn superieuren tot in het absurde en had er geen moeite mee zieken en gebrekkigen dagenlang in veewagens naar de kampen te laten vervoeren.

Gemmeker leefde na zijn vrijlating nog 31 jaar, maar uit onderzoek naar zijn levensverhaal blijkt dat die periode niet helemaal ongestoord is verlopen. Vanaf 1959 heeft de Duitse justitie namelijk pogingen ondernomen om het Nederlandse vonnis te corrigeren. In 1976 werd Gemmeker definitief buiten vervolging gesteld, omdat volgens de justitiële beschikking niet kon worden bewezen dat hij het lot van zijn slachtoffers gekend had.

Van Liempt verdedigde zijn proefschrift *Gemmeker. Commandant van kamp Westerbork* op 9 mei 2019. De handelseditie verscheen bij Balans. Tegen dit proefschrift werd een klacht ingediend bij De Commissie Wetenschappelijke Integriteit (CWI) van de Rijksuniversiteit Groningen. Na grondig onderzoek is zij echter tot de conclusie gekomen dat Ad van Liempt zich met zijn proefschrift niet schuldig heeft gemaakt aan een schending van de wetenschappelijke integriteit.

## *André van der Louw*

André van der Louw (1933-2005) had een veelzijdige carrière. Hij was actief als journalist, PvdA-politicus en bestuurder. Als journalist werkte hij bij onder meer voor de VARA en voor *Hitweek*. Eind jaren zestig verwierf Van der Louw landelijke bekendheid als leidend figuur van Nieuw Links, een beweging die streefde naar verandering binnen de PvdA. In 1967 werd hij in het bestuur van de PvdA gekozen, vier jaar later was hij partijvoorzitter. In deze jaren ontwikkelde hij zich van een rebels partijlid tot een professioneel politicus. In 1974 werd Van der Louw beëdigd als burgemeester van Rotterdam. Daar leek hij in zijn element. Toch nam hij in 1981 als minister van CRM plaats in het tweede kabinet-Van Agt. Na de snelle val van dit weinig succesvolle kabinet leek het er even op dat hij Den Uyl zou opvolgen als leider van de PvdA. In plaats daarvan verdween hij uit de Haagse politiek. Hij werd voorzitter van de KNVB (1986-1989) en de NOS (1994-1997). Begin jaren negentig streed Van der Louw, twintig jaar na het einde van Nieuw Links, nogmaals voor een andere koers van de PvdA. Ditmaal met weinig resultaat.



Dit biografisch onderzoek beoogt de persoonlijke achtergrond en de publieke werkzaamheden van Van der Louw met elkaar te verbinden en in een historisch perspectief te plaatsen. Dit zal naar verwachting licht werpen op de samenhang tussen de veelzijdige activiteiten van Van der Louw en inzicht geven in de ontwikkeling van zijn politieke opvattingen. Vier thema's staan in het onderzoek centraal: zijn journalistieke en culturele activiteiten, zijn rol binnen de PvdA, zijn politieke stijl en zijn (zelf)representatie. De biografie draagt onder meer bij aan de geschiedschrijving over de PvdA en de naoorlogse sociaal-democratie in Nederland en aan het onderzoek naar politieke cultuur in het algemeen.

Hietland verdedigde zijn proefschrift *De kroonprins van Nieuw Links. Biografie van André van der Louw* op 12 april 2019. De handelseditie verscheen bij Prometheus.



## Joseph Kotalla

Een ‘mensch-duivel’, noemde de voormalige verzetskrant *Het Parool* hem kort na de oorlog. De krant deed in november 1945 verslag van het opgraven van de slachtoffers van Joseph Kotalla in de omgeving van het Duitse concentratie-kamp Amersfoort. De kleine SS'er gedroeg zich in de oorlogsjaren als plaatsvervangend kampcommandant uiterst wreed en gaf leiding aan meerdere vuurpelotons. De krant stelde dat Kotalla ‘zijn hoogste genot vond in het aanschouwen van in pijn gekromde lichamen en de doodangst in de ogen van de stervenden’.



Dit onderzoek brengt gedetailleerd Kotalla's problematische jeugd in kaart in het door etnische conflicten gedomineerde Opper-Silezië. Zijn carrière in het Duitse leger die volgde na de Duitse inval in Polen, wordt nauwgezet beschreven.

Na een korte periode aan het Oostfront werd hij overgeplaatst naar Nederland. Zijn werk in Kamp Amersfoort vormt een belangrijk bestanddeel van dit onderzoek. Nagegaan wordt in hoeverre Kotalla met zijn wrede optreden in het concentratiekamp een uitzondering was, in vergelijking met andere kampbewakers. Op basis van niet eerder geraadpleegde bronnen en getuigenissen wordt ook duidelijk welk beeld Kotalla van zichzelf had.

De naoorlogse berechting van Joseph Kotalla en de slepende discussie over zijn mogelijk vervroegde vrijlating (Drie van Breda) zijn tot op heden onderzocht vanuit de politieke en maatschappelijke discussie over hoe om te gaan met oorlogsmisdadigers. Dit onderzoek daarentegen richt zich in de eerste plaats op de achtergronden, motieven en interpretaties van Kotalla.

Hoving verdedigde zijn proefschrift *De beul van kamp Amersfoort. De biografie van Josef Kotalla* op 24 oktober 2019. De handelseditie verscheen bij Prometheus.



*Congresbundels verschenen onder auspiciën van het Biografie Instituut*

### **2.3. Digitaliseringsprojecten**

Om sneller en gemakkelijker toegang tot biografisch onderzoekmateriaal te verkrijgen en nieuwe mogelijkheden tot onderzoek mogelijk te maken, hebben wij biografisch onderzoeksmateriaal gedigitaliseerd beschikbaar gesteld op de website [biografieinstituut.ub.rug.nl](http://biografieinstituut.ub.rug.nl)

Onderdeel hiervan is het project ‘Boekenproductie 1940-1945’. De totale boekenproductie tussen mei 1940 en mei 1945 is in kaart gebracht en digitaal online doorzoekbaar gemaakt voor onderzoek. Aan de basis ligt *Brinkman’s catalogus van boeken en tijdschriften*.

Het familiearchief van de Groningse familie Van Calker-Clemens-Schröner wordt door de Groninger Archieven gedigitaliseerd ten behoeve van het beoogde onderzoeksproject ‘Fijnproevers en smaakmakers. Burgerlijke cultuur in Groningen tussen nationalisme en kosmopolitisme (1830-1970)’. Dit rijke archief is toegankelijk via de Groninger Archieven.

Met onze digitale bestanden hebben wij ook een inhoudelijke bijdrage geleverd aan het Biografisch Portaal ([www.biografischportaal.nl](http://www.biografischportaal.nl)). Per 20 oktober 2014 heeft Hans Renders de werkzaamheden als voorzitter van Stichting Biografisch Portaal van Hans Blom overgenomen.

### **Nationaal Pseudoniemen Archief**

Afgelopen jaar zijn er correcties, toevoegingen en technische verbeteringen aangebracht aan het Nationale Pseudoniemen Archief, dat door het Biografie Instituut is opgericht in 2010. Het Nationale Pseudoniemen Archief is een online doorzoekbare database van pseudoniemen en bijbehorende burgernaam, waarbij gezocht kan worden op pseudoniem, burgernaam of beide.

Toevoegingen of correcties kunnen gebruikers doorgeven per mail, waarna het na controle wordt doorgevoerd in de database. Het pseudoniemenarchief is te vinden op [www.biografieinstituut.nl/npa](http://www.biografieinstituut.nl/npa).



Chris Hietland overhandigde op 13 april 2019 het eerste exemplaar van zijn biografie van André van der Louw aan Ahmed Aboutaleb, burgemeester van Rotterdam

## 2.4 Publicaties

### *Wetenschappelijke publicaties*

Horjus, Jelle, 'The Union of Baptist Churches in the Netherlands and the Rise of Nazism', in: *Trajecta* 27(2018 [= 2019])2, p. 353-371.

Renders, Hans (i.s.m. David Veltman), 'Mediators as the Subject of Dutch Biography: The Year in the Netherlands', in: *Biography* 42(2019)1, p. 96-102.

Renders, Hans, 'L'éthique et le Vatican. Le Biographie sous serment professionnel', in: *La Vérité d'une vie. Études sur la veridiction en biographie*, edited by Joanny Moulin, Nguyen Phuong Ngoc et Yannick Gouchan, Honoré Champion, Paris 2019, p. 35-44.

Veltman, David (i.s.m. Hans Renders), 'Mediators as the Subject of Dutch Biography: The Year in the Netherlands', in: *Biography* 42(2019)1, p. 96-102.

### ***Vakpublicaties***

Brummer, Coen, *Wat is sociaal-liberalisme?*, Mr. Hans van Mierlo Stichting, Den Haag 2019.

Brummer, Coen en Daniel Boomsma (red.), *De Nederlandse Tijger, Vrijzinnig-Democraat Hendrik Pieter Marchant in drie toespraken*, Uitgeverij Verloren, Hilversum 2019.

Brummer, Coen en Daniel Boomsma (red.), *De canon van het sociaal-liberalisme*, Uitgeverij Boom, Amsterdam 2019.

Farrell, John A., 'What History Can Teach Democrats About Impeachment', in: *Politico Magazine*, 12 januari 2019.

Farrell, John A., 'Watergate Created Roger Stone; Trump Completed Him', in: *Politico Magazine*, 29 januari 2019.

Farrell, John A., 'Nixon Almost Survived Watergate. Does Mueller Have a Smoking Gun on Trump?', in: *Politico Magazine*, 24 maart 2019.

Farrell, John A., 'House Republicans Want a Watergate Repeat: Don't Count on It', in: *Politico Magazine*, 13 november 2019.

Renders, Hans, recensie Joseph Roth en Stefan Zweig. *Elke vriendschap met mij is verderfelijk*, in: *Het Parool* 12-1-2019.

Renders, Hans, recensie Elsbeth Etty, *In de man zit nog een jongen. Willem Wilmink – De Biografie*, in: *Het Parool* 26-1-2019.

Renders, Hans, recensie Kees Schuyt, *R.P. Cleveringa. Recht, onrecht en de vlam der gerechtigheid*, in: *Het Parool* 9-2-2019.

Renders, Hans, recensie Dan Jones, *De Tempeliers*, in: *Het Parool* 23-2-2019.

Renders, Hans, recensie Willem Frederik Hermans, *Volledige Werken deel 18*, in: *Het Parool* 9-3-2019.

Renders, Hans i.s.m. Jeroen Vullings, 'De rebel die geschiedenis leuk maakte. Frans Smits (1958-2017)', in: *Vrij Nederland* maart 2019, p. 74-81.

Renders, Hans, recensie Beatrice de Graaf, *Tegen de terreur. Hoe Europa veilig werd na Napoleon*, in: *Vrij Nederland* maart 2019, p. 86-87.

Renders, Hans, recensie Rogier Verkroost, *Hans Gruijters. Een dwarse democraat*, in: *Vrij Nederland* maart 2019, p. 87-88.

Renders, Hans, recensie Andrew Roberts, *Churchill. De Biografie*, in: *Het Parool* 30-3-2019.

Renders, Hans, recensie Maria Stepanova, *Voorbij het geheugen. Een familiegeschiedenis*, in: *Het Parool* 6-4-2019.

Renders, Hans, recensie Volker Ullrich, *Adolf Hitler Deel 2: De Jaren van ondergang*, in: *Het Parool* 20-4-2019.

Renders, Hans, recensie Sjeng Scheijen, *De Avant-Garde – De Russische Revolutie in de kunst 1917-1937*, in: *Het Parool* 4-5-2019.

Renders, Hans, recensie Joris Verbeurgt, *Weldra zal ik onder de guillotine liggen. Grace Elliott: Ooggetuige van de Franse Revolutie*, in: *Het Parool* 18-5-2019.

Renders, Hans, recensie George Packer, *Our Man – Richard Holbrooke*, in: *Het Parool* 8-6-2019.

Renders, Hans, recensie Ad ten Bosch, *De IJssel stroomt feller dan de Amstel*, in: *Het Parool* 22-6-2019.

Renders, Hans, recensie Owen Matthews, *De onfeilbare spion – Richard Sorge, Stalins geheim agent*, in: *Het Parool* 6-7-2019.

Renders, Hans, recensie Javier Azpeitia, *De drukker van Venetië*, in: *Het Parool* 20-7-2019.

Renders, Hans, recensie Robert A. Caro, *Working. Researching, interviewing, writing*, in: *Het Parool* 3-8-2019.

Renders, Hans, recensie *De correspondentie van Desiderius Erasmus. Brieven 1802-1925, Deel 13*, in: *Het Parool* 17-8-2019.

Renders, Hans, recensie Enny de Bruin, *De hoeve en het hart* □ *Een boerenfamilie in de gouden eeuw*, in: *Het Parool* 31-8-2019.

Renders, Hans, recensie Dik Verkuil, *De Gedrevene – Joop den Uyl 1919-1987*, in: *Het Parool* 14-9-2019.

Renders, Hans, recensie Lev Tolstoj, *Jeugdherinneringen*, in: *Het Parool* 28-9-2019.

Renders, Hans, recensie Hans Luijten, *Alles voor Vincent* □ *Het leven van Jo van Gogh-Bonger*, in: *Het Parool* 26-10-2019.

Renders, Hans, ‘Tien Tips voor een Goede Biografie’, in: *Leeuwarder Courant* 1-11-2019.

Renders, Hans, recensie Anne J. Kox, *Hendrik Antoon Lorentz. Natuurkundige 1853-1928* en Frits Berends en Dirk van Delft, *Lorentz gevierd fysicus, geboren verzoener*, in: *Het Parool* 30-11-2019.

Renders, Hans, recensie Philip Mansel, *Lodewijk XIV. Koning van de wereld*, in: *Het Parool* 22-12-2019.

Veltman, David, ‘Dezelfde jongen gebleven, maar nu met een witte baard’: De naoorlogse contacten tussen De Boeck en Alkema’, in: Doeke Sijens en Jorrit Huizinga (red.), *Nieuwe wegen: De Ploeg en de moderne kunst na de oorlog*. WBOOKS, Zwolle 2019, p. 42-53. [Jaarboek Stichting De Ploeg].

Veltman, David, ‘Twee buitenstaanders in de avant-garde van de jaren twintig: Contacten tussen Wobbe Alkema en de Vlaamse schilder Felix de Boeck’, in: *Eigenbouwer* 6(2019)11, p. 26-43.

### ***Lezingen en wetenschappelijke activiteiten***

Farrell, John A., januari-maart, werkzaam als ‘American Historian Laureate’, een titel die in maart 2018 gedurende een jaar werd toegekend door de New-York Historical Society.

Farrell, John A. oktober, \$3,500 Congressional Research Grant toegekend door de Dirksen Congressional Center.

Farrell, John A., oktober, \$500 research grant toegekend door de Associations of Centers for the Study of Congress.

Farrell, John A., 21 februari 2019, New-York Historical Society, lezing over Richard Nixon in de serie 'The Presidents'.

Farrell, John A., 8 mei 2019, Smithsonian Institution in Washington, DC, lezing 'Richard Nixon: An Inevitable Fall'.

Farrell, John A., 16 februari 2019, Savannah (Georgia) Book Festival, lezing Nixon.

Farrell, John A., interview over Richard Nixon door Douglas Brinkley voor een uitzending van de New York public broadcasting

Farrell, John A., panelvoorzitter 'Telling Life Stories in These Chaotic Times', Biographers International Organization, New York CUNY 17 en 18 mei,

Farrell, John A., 18 mei, deelname panel 'Fire Up Your Narrative', Biographers International Organization, New York

Farrell, John A., deelname en gespreksleider BIO podcast in Washington, DC.

Hoving, Richard, 3 november en 24 november, Stichting Nationaal Monument Kamp Amersfoort. Lezingen over *De beul van Amersfoort. Biografie van Josef Kotalla (1908-1979)*.

Renders, Hans, eind januari-half maart, Fellow Australian National University, Canberra.

- Workshop Biography Centre ANU
- Lezing George Rudé Society
- Guest chief editor of the journal *History & Biography*
- Lecture Australian Dictionary of Biography (ANU)

Renders, Hans, begeleiding Karin Bakker, postdoc Universiteit Utrecht, biografie van dr. Joseph Harbaur.

Renders, Hans, beoordelingscommissie en lid van jury senior Institut Universitaire de France (IUF) (slotbijeenkomst 21 en 22 maart 2019 Parijs).

Renders, Hans, member of the Jury for senior applicants. 15 research projects for a 5 years leave (three days per week) for the IUF.

Renders, Hans, NWO member of the jury for VENI-applications Commission meetings in May (2) and June (2).

Renders, Hans, promotor (samen met Doeko Bosscher) van proefschrift Ad van Liempt, *Gemmeker. Commandant van Kamp Westerbork* (gepromoveerd op 9 mei).

Renders, Hans, panelvoorzitter 'International Identities', Biographers International Organization, New York CUNY 17 en 18 mei, deelname panel 'The Study of Biography Today'.

Renders, Hans, 18 mei, deelname panel *Biography & Theory*, Biographers International Organization, New York.

Renders, Hans (i.s.m. Nigel Hamilton), deelname BIO podcast, New York.

Renders, Hans, peerreview voor *Quaerendo. Journal devoted to Manuscripts and Printed Books*.

Renders, Hans, 23 augustus, panellid tijdens *Historicidagen*, panel 'Why Lifewriting is not Biography'. Auto/biografie: levensverhalen over iedereen? Voorzitter: Leonieke Vermeer.

Renders, Hans, 5 oktober, interviews (samen met Martin Sommer) met genomineerden voor de Librisprijs voor het beste historische boek. Philharmonie Haarlem.

Renders, Hans, promotor (samen met Hinke Piersma) van proefschrift Richard Hoving, *De beul van Amersfoort* (gepromoveerd op 24 oktober).

Renders, Hans, (Guest) Editor in Chief van themanummer over 'The theoretical Backside of Biography' van het peer reviewed tijdschrift *Australian Journal for Biography and History*.

Renders, Hans, elke derde zondag van de maand 'Leven in Letters', biografierubriek in radioprogramma *Met het Oog op Morgen*.



Renders, Hans, jurylid best American Biography, *Plutarch Award* 2019-2020.

Renders, Hans, nieuwe biografiereeks onder de naam *Over Leven*, uitgave Bornmeer. Als deel 1 en 2 verschenen in juni: *Mansholt* door Johan Merriënboer en *Domela Nieuwenhuis* door Jan Willem Stutje.

Renders, Hans, mede-oprichter Fries Biografie Instituut (FBI).

Renders, Hans, lid van de redactieraad 'De Tweede Wereldoorlog in Groningen in 75 verhalen'.

Renders, Hans, Voorzitter Stichting Biografisch Portaal van Nederland, ING Huijgens Instituut, Den Haag.

Renders, Hans, beoordeling proefschrift Jo Egging, *Willem Hendrik Suringar (1790-1972). Een filantroop in Nederland en Europa*, Radboud University. Lid van de oppositie.

Renders, Hans, beoordeling proefschrift RUG Arnold Carmiggelt, 'Geheimzinnigheid is zijn fort'. *Assien Bohmers (archeoloog), 1912-1988*. Lid van de oppositie (gepromoveerd op 7 november).

Veltman, David, 3 mei, conferentie (*Un*)*Like: Life Writing and Portraiture c 1700-the present*, King's College, Londen. Lezing 'Portraiture as a mirror: transcending the limits of representativeness in Felix de Boeck's 'double' portraits'.

Veltman, David, 18 mei, deelname panel 'International Identities', Biographers International Conference, New York.

Veltman, David, 3 oktober, Interfacultair Centrum voor Agrarische Geschiedenis, KU Leuven. Lezing 'Une génération spontanée.' Kandinsky's *Über das Geistige in der Kunst* bezien door de ogen van de Belgische avant-gardist Felix de Boeck (1898-1995).

Veltman, David, 15 oktober, Huizinga Instituut, PhD-congres. Lezing 'Felix de Boeck (1898-1995). A transnational biography of an artist who never travelled'.

## Snor, pijp en berendans

Chris van der Heijden

Het duurre geruime tijd tot ik in de gaten kreeg wat me irriteerde aan deze biografie van André van der Louw. Aan de auteur ligt het niet. Hoewel niet spannend heeft Hietland het levensverhaal van de grote man van Nieuw Links adequaat opgeschreven. De volgorde is klassiek maar daarom des te duidelijker: chronologisch. Van der Louw kwam al op jonge leeftijd in de PvdA, maakte daar een vliegende start, bracht het als voorman van de revolutionaire oppositie ('Nieuw Links') tot voorzitter van de partij, werd vervolgens burgemeester van Rotterdam maar raakte daarna, na nog even minister te zijn geweest, in toenemende mate op een dood spoor.

Op de keper beschouwd zijn deze feiten alleen al voldoende voor een spectaculair en dramatisch verhaal. Maar er komt van alles bij: de koerswijziging van de PvdA, van pluche- naar protestpartij; de rivaliteit met Den Uyl; het bestuur van een wereldstad op een keerpunt in zijn geschiedenis; en idem dito van een bestel (Van der Louw was ook voorzitter van de xos). Zo is er meer. Een voorzitterschap van de KSVB bijvoorbeeld, plus van vele andere organisaties. De toelgang van de Rode familie. De opvoeding van Den Uyl. Redenen te over, zou je denken, voor een spetterend levensverhaal. Dat is dit boek niet. Ergoer nog, er hangt een schaduw overheen, een voortdurende sfeer van verveling, oppervlakkigheid, saaiheid. Zoïets. Heel raar.

Vele malen vertelt Hietland in dit boek over Van der Louws kenmerkende stijl. Iedereen die in de jaren zeventig en tachtig een krant las, zal die zich nog wel herinneren. Op mij persoonlijk maakte het ribfluwelen pak indruk. Ik was de details vergeten maar Hietland herinnert me eraan. Hoe Van der Louw in november 1974 als burgemeester van Rotterdam in ribfluwelen geïnstalleerd werd. Het was in de polder van strakke pakken met stropdassen een kleine revolutie. 'Magistraat in coltrui' kopte de plaatselijke krant terwijl altijd-in-pak Dries van Agt, vicepremier en minister van Justitie, zijn weerzin uitsprak. Het was een signaal van een burgemeesterschap dat anders was, dichterbij de mensen, regelmatig op de fiets, potje zaalvoetbal, gezellig dansen, publieke nieuwjaarsreceptie, een dichtende burgemeester en tijdens de raadsvergaderingen al om elf uur 's ochtends een eerste glaasje whiskey – waarop vele volgden.

Het lijkt weinig twijfel dat Van der Louw door de bevolking op handen werd gedragen, net zoals het weinig twijfel lijkt dat zijn burgemeesterschap het hoogtepunt van zijn carrière was. Maar dat is niet hetzelfde als zeggen dat hij als zodanig verrassend was. Nee, verrassend was Van der Louw vooral (alleen?) wat

betreft stijl. Snor en pijp bijvoorbeeld. Corduroy, houtje-touwtjejas. En natuurlijk de altijd weer genoemde 'berendans'. Toen de congresvoorzitter bij het PvdA-congres van maart 1969 de namen van de gekozen Nieuw Links-bestuursleden bekendmaakte, werd Van der Louw almaar enthousiaster. Uiteindelijk kon hij zich niet meer bedwingen en huppelde juichend rond, handen in de lucht, hé, hé, hé roepend. Het is tot op de dag van vandaag zijn meest genoemde daad. Dát is kenmerkend – en veelzeggend. Zo ook dat Van der Louw zelf de heelden ervan op het omslag van een kort na zijn dood gepubliceerd boek over Nieuw Links plaatste. Het geeft, zoals Hietland schrijft, aan 'dat hij allang niet meer alleen maar haalde van het voortdurend in herinnering roepen van de berendans. Het was, net als de snor en pijp, een soort beeldmerk van hem geworden.'

Beeld. Merk. Het is precies wat me in dit levensverhaal tegen de borst stuit. Ik denk dat ik Van der Louw hiermee als persoon onrecht doe.

Hij was vast aardig en oprecht, een goed bestuurder, een innemende burgervader, een handige organisator. Maar met dit alles vertegenwoordigt hij ook een type. In andere context zou je zo'n type een apparatisch noemen, iemand die op elke plek in het systeem past dan wel het overall 'goed' doet. Die 'kracht' e.g. inwisselbaarheid weerspiegelt een zwakte: een gebrek aan eigen ideeën.

Van der Louw wist dit zelf ook. Het kwelde hem zijn leven lang. Vandaar dat hij zich steeds weer omringde met zogenaamde 'adviseurs' – mensen die wel ideeën hadden, in staat waren een probleem te analyseren, stukken lezen, stukken schrijven. Van der Louw deed nooit de moeite. Hietland zegt het

## Van der Louws ideeënleegheid is een handicap voor een innemende biografie

keer op keer. Dat hij regelmatig ter vergadering verscheen met de stukken in een nog ongeopende enveloppe. Dat hij vervolgens toch het hoogste woord voerde komt doordat hij een verduiveld handige kameleon was. Hij maakte van zijn zwakte een kracht.

Een dergelijke ideeënleegheid is een handicap voor een innemende biografie. Maar het zet de lezer wel op het spoor, denk ik, van een land en een cultuur, van hoe Nederland veranderde in de laatste decennia van de twintigste eeuw. Een land van zesjes. Een land van compromissen, regelaars, adviseurs, vergaderraars en kwaaksneutels. Zo bezien verbaast het niet dat de carrière van Van der Louw na zijn burgemeesterschap, een sociale functie, vooral mislukkingen kende. Met alleen gezelligheid trek je de kar niet.

Het verrassendste feit uit zijn levensverhaal is dat hij, verstokt pijproker en in 1983 zelfs 'pijproker van het jaar', maar liefst vijf jaar lang voorzitter was van het Astma Fonds. 'Een joppie', zoals hij zei. Ik geloof niet dat hij de vergaderingen pijprokend voorzat. Hoewel... Een avond vergaderen met Van der Louw betekende in elk geval dat, ook als astma het onderwerp was, de volgende dag zelfs de onderbroek stonk. Naar het beeldmerk van de voorzitter. Pijp. ■



CHRIS HIETLAND  
De kroonprins van Nieuw Links: Biografie van André van der Louw, 1933-2005  
Prometheus, 479 blz., € 35,-



## Onderwijs en samenwerkingsverbanden

### 3.1 Onderwijs

Behalve promovendi worden door het Biografie Instituut ook studenten begeleid, die binnen het onderzoeksdomein een afstudeerscriptie schrijven of een onderzoekscollege volgen. De leerstoelgroep Geschiedenis en Theorie van de Biografie verzorgt collegereeksen, voor Bachelor- en Masterstudenten. In het vorige studiejaar is de collegereeks ‘History and Biography’ ontwikkeld en gegeven, bedoeld voor Masterstudenten van de Faculteit der Letteren.

### 3.2 Biografisch Portaal

Het Biografie Instituut werkt samen met enkele andere instellingen met als trekker het Instituut voor Nederlandse Geschiedenis aan een ‘Biografisch Portaal’ van Nederland. Dit portaal ([www.biografischportaal.nl](http://www.biografischportaal.nl)) is bedoeld om wetenschappelijk onderzoek te bevorderen door onder meer biografische naslagwerken en bestanden digitaal op internet beschikbaar te maken met biografische informatie over de bewoners van Nederland, van de vroegste tijden tot nu.

### 3.3. Fries Biografie Instituut

Met uitgeverij Bornmeer-Noordboek, Tresoar en het Historisch Centrum Friesland richtte Hans Renders het Fries Biografie Instituut op. Doel van deze instelling is om de samenwerking te bevorderen tussen culturele organisaties in Friesland, die kunnen voorzien in de begeleiding van biografieën van Friezen. In dit kader werd een nieuwe biografiereeks opgezet onder de titel *Over Leven*. Voor deze serie, waarin onder anderen de biografie van Abe Lenstra door Johann Mast zal worden gepubliceerd, werkt het Biografie Instituut samen met uitgeverij Bornmeer-Noordboek.



OVER ■  
■ LEVEN



